

STUDIE

BEDŘICH ZE STRÁŽNICE A SPOJENÉ VÝCHODOČESKÉ LANDFRÝDY 1440–1453

MARTIN ŠANDERA

This paper focuses on the position and activities of the former Taborite hetman Bedřich of Strážnice within the alliance of Landpeace organisations. Bedřich became a member of the hetman council of the Kouřim Landpeace and wanted to use this position to assure a peaceful base for his Kolín dominions and to benefit from an alliance with the towns of the Taborite Union. He lost, however, in both respects and gradually fell into ever greater isolation in the Landfriedes. In 1448, he found himself in open warfare with George of Poděbrady and, in spite of partial military successes, proved unable to hold his own in the conflict for economic reasons.

Key words: the Late Middle Ages; utraquism; Kolín; Landpeace.

Bedřich ze Strážnice se v letech husitské revoluce „vypracoval“ z postavení příslušníka rodu, který se sice může vykázat šlechtickým predikátem, nikoli však již odpovídajícím majetkem a společenským postavením, na jednoho z důležitých činitelů nejen vojenské, ale i politické sféry Českého království. V roce 1436 jako se mu podařilo jménem tábořské obce uzavřít pro toto husitské centrum dohodu s císařem Zikmundem za velmi výhodných podmínek. Z něj samotného smlouva s panovníkem učinila nejen zástavního pána města Kolín, ale přímo nového kolínského panství.¹

Úkolem této studie je sledovat jeho další životní etapu, osudy v letech tzv. polipanského bezvládní a především Bedřichovo postavení a roli v rámci organizace, která fakticky určovala pravidla v třetině Českého království a pro niž se vžilo označení spojené východočeské landfrýdy či přímo „východní landfrýd“.

Tento spolek čtyř krajských organizací vznikl na sjezdu v Čáslavi 17. března 1440, ustavující zástup signovalo 423 příslušníků východočeské šlechty (včetně tří žen), města s výjimkou hostitelské Čáslavi mezi bezprostředními signatáři nebyla, ale to se mělo do roka změnit.² Bedřich do této organizace vstupoval jako mocný a vlivný muž, pán Kolína, císařem Zikmundem potvrzené zástavy, oné takřka nedobytné pevnosti na Labi, ale i pěti vsí, tří mlýnů a dalších pozemků, které

¹ Dohoda z 18. listopadu 1436 – Národní archiv Praha, fond: *Archív České koruny*, sg. 1545. Nejpodrobněji se osobnost Bedřicha ze Strážnice zabíral MOLNÁR, A.: *Na rozhraní věků. Cesty evropské reformace*. Praha 1984, s. 25–112, který jeho životní osudy velmi výstižně zasadil do kontextu mocenského zápasu nejen v českém, ale i ve středoevropském prostoru. Bohužel tato biografická studie postrádá poznámkový aparát. Kolínského působení nastínil VÁVRA, J.: *Dějiny královského města Kolína nad Labem. Do roku 1618*. Reprint vydání z roku 1888. Praha 2012, s. 78–83. Bedřichovo postavení v rámci tábořské jednoty a problematiku jeho vztahů k městu Tábor ve 40. a 50. letech zhodnotil ŠMAHEL, F.: *Dějiny Tábora do roku 1452 I.2*. České Budějovice 1990, s. 520–547.

² Opis ustavující listiny se zachoval v Státním oblastním archivu (SOA) Třeboň, fond: *Historica Třeboň*, inv.č. 553, sg. 471. Edičně v *Archivní časopis (AČ) I*, s. 247–263, č. 3. Z literatury naposledy BERAN, Z.: *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny. Snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice 2014, s. 82–85.

již tak nezranitelné jako samotný Kolín rozhodně nebyly. Hlavním motivem pro Bedřichův vstup do spojených landfrýdů beze sporu bylo zajistit bezpečí svému kolínskému panství, upevnit zde svou pozici, uniknout hrozící izolaci. Ostatně pro nikoho jiného, než pro signatáře landfrýdního zápisu a tedy příslušníky této organizace, nemělo být podle třetího článku ustavujícího zápisu ve východních Čechách místo.

Bedřich se tu sešel s bývalými spojenci z války proti Zikmundovu zeti Albrechtu Habsburskému, v první řadě s Hynce Ptáčkem z Pirkštejna a jeho pravou rukou Janem Čabelickým ze Soutic, bratry z Miletínka či Janem Hetrvíkem z Rušínova, kteří ovšem již na rozdíl od něj myšlenku dosadit na český trůn jednoho z jagellonských bratrů již v roce 1440 definitivně opustili. A zde se měl projevit první, ale zdaleka ne poslední z problémů, které vzájemné vztahy a Bedřichovo postavení komplikovaly.³ Přesto se jeho vliv a majetková pozice se odrazily ve skutečnosti, že byl zvolen do hejtmanské rady landfrýdu Kouřimského kraje.⁴

Jestliže příslušnost k této organizaci měla pojistit klid jeho kolínskému panství a na několik let tento efekt skutečně nastal, postupem času ho spíše svazovala, než mu byla oporou. Bedřich chtěl tímto způsobem mít ze severu i východu krytá záda a přitom si udržet postavení a silný vliv u táborů a těžit z něj. Jak ukázal další vývoj, obojí současně nebylo v dlouhodobější perspektivě možné a kolínský pán ztrácel na obou frontách, obecně lze prohlásit, že se slábnutím táborů slábl i Bedřich. Vůdcové landfrýdního čtyřspolku, především Hynce Ptáček z Pirkštejna a poté jeho nástupce Jiří z Poděbrad, měli ambice sjednotit všechny, kdo vyznávají kalich, do jediného bloku s respektovanou světskou i církevní hlavou a prosadit svůj model, vizi uspořádání společnosti pro celé království a Bedřich do těchto plánů postupem času zapadal stále méně a méně.

Prozatím se mohl ale považovat za plnoprávného a důležitého člena této organizace. Dne 14. dubna 1440 se v jejích řadách účastnil důležitého sjezdu se zástupci moravských stavů ve Velkém Meziříčí, kde si landfrýdy na dlouhá léta pojistily klid na východní hranici.⁵ Uběhlo ale jen několik měsíců a Bedřich začal působit potíže. O měsíc dříve bylo na zemském sněmu odmítnuto oživení polské kandidatury na uprázdněný český trůn a byla zvolena bavorská varianta, tedy synovec někdejší české královny Žofie vévoda Albrecht, za kterého se stavěl i hejtmán Kouřimského landfrýdu a nepsaná hlava celého čtyřspolku Hynce Ptáček. Radikální stoupenci polské strany, mezi něž patřil i Bedřich, viděli jednu šanci, jak tento neúspěch ještě zvrátit, a tou bylo ovládnutí hlavního města. V červenci se jeho Kolín po třinácti letech opět představil jako základna spiklenců, jejichž cílem je mocenský převrat v Praze. Pražané nebyli signatáři východního landfrýdu, proto je poněkud problematické označit Bedřichovo jednání za akci, která by po právní stránce přímo narušila landfrýdní pořádek. Navíc se zdá, že sám Bedřich se vlastní akce, která vsadila na tajné spojení v Praze a moment překvapení, nezúčastnil, i když některé pozdější zdroje ho zde uvádějí. U Odrané brány skončil hazardní plán naprostým nezdarem.⁶

Oldřich z Rožmberka tehdy psal s uspokojením, že Bedřich bude brzy odstraněn, leč nestalo se tak a Kolín podobně hrozbě, jako tomu bylo na podzim roku 1427, čelit nemusel. Přesto

³ K této válce WOSTRY, W.: *König Albrecht II. (1437–1439)*. Prag 1906, s. 114–130; HECK, R.: *Tabor i kandidatura jagiellońska v Czechach*. Wrocław 1964, s. 53–80. K její vojenské stránce FRANKENBERGER, O.: *Husitské válečnictví po Lipanech*. Praha 1960, s. 1–21.

⁴ Jan Zajímač z Kunštátu, Bedřich ze Strážnice, Jan Sádlo z Kostelce, Oldřich Močihub z Kralovic, Rinart z Hradenína a dva blíže neurčení měšťané z Českého Brodu a Kouřimi, nad sebou Hynce Ptáčka z Pirkštejna a Jana Čabelického ze Soutic. *AC I*, s. 251.

⁵ Text mezeříčské smlouvy *AC X*, s. 28–261, č. XIII.

⁶ K pokusu o převrat v Praze *Staré letopisy české z vratlavského rukopisu*, s. 89–90 a *Chronicon veteris Collegiati Pragensis*. In: *Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung I*, s. 100. Z literatury k témuž ČORNEJ, P. – BARTLOVÁ, M.: *Velké dějiny země Koruny české VI. (1437–1526)*. Praha–Litomyšl 2007, s. 69.

naprostý debakl pražského převratu znamenal pro Bedřicha velmi tvrdou lekcí a zde je třeba hledat zdůvodnění, proč za válečné kampaně landfrýdů v květnu a červnu 1441 jejich protivníka, svého někdejšího spojence Jana Koldu, ba dokonce i samotný Tábor nijak nepodpořil.

Na konci března 1441 se sice na Kolíně konal nový sjezd stoupenců polské kandidatury, ale proběhl ve velmi krotkém duchu, na dramatický politický, natož vojenský zvrat již nikdo nepomyslel, jen zde byl opakován požadavek, aby na uprázdněný trůn byl řádnou cestou nastolen král jazyka slovanského. Vstřícným krokem vůči spojeným východočeským landfrýdům byl požadavek, aby se tento král zasadil o potvrzení Jana Rokycany na postu pražského arcibiskupa. Sám Bedřich již musel cítit, že sázka na Poláky prostě nevyšla a opadá i zájem samotného krakovského dvora, pro něhož se mnohem přitažlivější nyní jevil uherský trůn.

Na jaře roku 1441 čekala spojené landfrýdy první velká zkouška ohněm, tato organizace se rozhodla dát jasně najevo, že na jejich teritoriu nesmí existovat a dokonce narůstat síla, která se odmítá podrobit landfrýdním pořádkům. To, co začalo jako pouhá trestná výprava na českém severovýchodě, hrozilo přerůst do války s celou táboorskou stranou, táboři se ve varovných listech snažili Ptáčka a ostatní hejtmany odvrátit od útoku na Jana Koldu, hledali (marně) odezvu ve královských věnných městech, vyzývali k pomoci Koldovi, hrozili, že nebudou nečinně přihlížet, jak je bratr Kolda utiskován od Němců a někteří čeští páni se takové agresí podílí. Ze strany Tábora nezůstalo jen u varovných listů, dokonce Mikuláš Trčkov z Lípy vypálili čtyři vesnice. Ptáček kontroval a snažil se získat proti nim Oldřicha z Rožmberka a Plzeňský landfrýd, burcoval, že je nyní šance definitivně vyřadit tábory z mocenské scény. Před Táborem se měla vynořit hrozba nových Lipan. Co v této vypjaté době dělal Bedřich na svém Kolíně? Mlčel, nepřipojil se sice ke zmobilizovaným silám kouřimského landfrýdu, ale také nijak nepodpořil nejen Koldu, ale ani tábory, přitom Kolín by jako základna tábořského vojska představoval pro landfrýdní plány osudovou hrozbu. Amedeo Molnár byl přesvědčen, že Bedřich cítil cosi jako trpkou solidaritu s landfrýdem – dle landfrýdní smlouvy mohl hejtman posuzovat, zda na vojenské akce vyslal signatář síly odpovídající jeho ekonomickým možnostem a pokud ne, byl oprávněn ho pokutovat, ale hejtmané své pravomoci uplatňovali dosti výběrově s ohledem na aktuální mocensko-politickou situaci. Snad si jen Bedřich nechtěl pálit prsty, když nešlo o přímý útok na jeho tábořské spojence. Ptáčkovi v danou dobu jeho neutralita stačila, více nepožadoval.⁷

Bedřich se alespoň dostavil na srpnový sjezd landfrýdů v Čáslavi, kde měl být celý konflikt uzavřen i po právní stránce, Jana Koldy se zde otevřeně zastával Hynek Krušina z Lichtenburka a patrně přímluvní slovo za bývalého tábořského hejtmana ztratil i sám Bedřich. Nakonec byli požadavky vítězů ještě velice mírné a Kolda měl až do nástupu nového krále podřet hrad i město Náchoda. Také svůj spor s Janem Sádlem ze Smilkova, kde došlo k vzájemným škodám na majetku, které bylo možné označit za porušení landfrýdních pravidel, ještě obhájil a nemusel ze sjezdu utíkat jako Ondřej Keřský dle slov starého letopisce odsud uprchl „*boje se, že mnoho lupil*“. Byl to paradox, Bedřich a Jan Sádlo by měli jako členové landfrýdní rady jít příkladem a spor předložit hejtmanovi.⁸

Možná právě zaujetí pro soukromý spor a světské otázky způsobilo, že Bedřich v Čáslavi nereagoval na zahájení něčeho, co o dvanáct let později povede k zániku tábořské církve. Jan

⁷ Listy Tábora Hynce Ptáčkovi viz *AC I*, s. 364, č. 9, *tamtéž*, s. 462–463, č. 7 a 8 i listy Koldovi a radě města Hradec Králové. O vypálení vesnic Mikuláš Trčkov informuje list Jana Čabelického Oldřichovi z Rožmberka viz *Listář a listinář II*, s. 113, č. 139. K válce proti Janu Koldovi *Staré letopisy české z rukopisu křížovnického*, Edd. F. Šimek – M. Kaňák, Praha 1959, s. 162–163; WOLF, V.: *Jan Kolda ze Žampachu. Život tábořského hejtmana, kondotiéra a psance*. Hradec Králové – Trutnov 2002, s. 23–26.

⁸ Sjezd v Čáslavi *Staré letopisy z rukopisu křížovnického*, s. 165, URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský I*, s. 764–766 a MOLNÁR, A.: *Na rozhraní věků*, s. 79.

Rokycana byl pověřen správou veškerého duchovenstva ve spojených landfrýdech (dle toho výnosu by mu měli podléhat i kněží v Kolině), zaštitěn světskou mocí a svěřena mu inkviziční pravomoc, aby trestal výstřední kněze a obracel bludné. Jan této pravomoci neváhal využít, jak mj. dokazoval i případ z roku 1443, kdy byla do hradeckého chrámu sv. Ducha přivlečena skupina zajatých tábořských žen a ony donuceny odvolat své smýšlení o svátosti oltářní.⁹ V Čáslavi byl učiněn první klíčový krok v realizaci plánu pod Rokycanovým proudem sjednotit utrakvismus v celém království, dát mu jedinou světskou i církevní hlavu i jasný soubor pravidel a těm se všichni musí podříditi po dobrém či po zlém. Druhá varianta dopadla především na tábory a Bedřich byl do tohoto víru vtažen. Politika, kterou prosazoval v tomto směru Ptáček a ještě důrazněji jeho nástupce Jiří z Poděbrad, představuje pravý opak toho, co Tábor zajišťoval s Bedřichovou pomocí získaný Zikmundův majestát.

Tzv. první kutnohorská synoda v říjnu téhož roku tyto snahy posunula o značný kus dál, 24 článků, které shrnovaly věroučné otázky, liturgii i pravidla duchovního a mravního života se staly jakousi ústavou utrakvismu, představovaly dobrý základ pro jednání s pravým i levým křídlem kališníků. Na Mělníce se o sedm měsíců později dočasně smířili Jan Rokycana a duchovní hlava pražských utrakvistů Jan z Příbrami, byť předmětem spolupráce se stal nátlak na tábory, ale takový motiv Příbram vždy uvítal s radostí.¹⁰

Bedřich zatím budoval svou rezidenci, svou skálu útočištnou, jak ji sám nazýval, účastnil se několika porad landfrýdní rady, kde se řešily ryze světské věci, a také řádně odvedl berni vypsanou landfrýdem na potřeby českého poselstva do Vídně k římskému králi Fridrichu III.¹¹

Jenže v roce 1443 se situace vyvinula tak, že stranou už zůstat nemohl a vstoupil do hry jako představitel tábořské strany, zplnomocněný zástupce. A ambivalentní postavení nezvládl tak, jak by si představoval. Zatímco při jednání s Rožmberkem a jeho spojenci, kteří proti tábořské jednotě zahájili obléháním města Vodňany otevřenou válku, jako prostředník a později mocný ubrman (spolu s Mikulášem Trčkou z Lípy) opravdu Táboru v mnohém pomohl,¹² ve sporu s landfrýdy v pozici zástupce a světského ručitele Táboru a není podstatné, zda úmyslně či jen nešťastně, ze špatné komunikace a nepochopení taktiky, reálně napomohl Ptáčkovvi a Rokycanovi v porážce tábořské církve. Snad mu zde historiografie poněkud křivdí a snad bylo jeho hlavním motivem najít cestu ke kompromisu, jenže k tomu nebyla vůle ani na jedné straně.

Už dva roky Ptáček jako hlava spojených landfrýdů politicky útočil na tábory, zval či spíše předvolával či dokonce poháněl je na utrakvistické synody, vytýkal jim mnohé viny, prozatím to Tábor ignoroval, ale za situace, kdy stál v tíživé válce s Oldřichem z Rožmberka si již nemohl dovolit riskovat ještě otevřený souběžný konflikt s východočeskými landfrýdy.¹³

Do Kolína přijel senior tábořské církve Mikuláš Biskupec z Pelhřimova, požádal Bedřicha o podporu pro Tábor, Bedřich od něj převzal zmocnění a rozjel se kolotoč jednání, na landfrýdním sjezdu v Kutné Hoře i zemském sněmu v Praze. Táboři a jejich spojenci už neodmítali dis-

⁹ ŠANDERA, M.: *Jan Rokycana a jeho východočeské působení*. In: Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308–2008, Hradec Králové – Ústí nad Orlicí 2009, s. 33–40.

¹⁰ Usnesení I. kutnohorské synody *Prameny k synodám strany pražské a tábořské z let 1441–1444*. Ed. Zdeněk Nejedlý. Praha 1900, s. 32–38, č. V.

¹¹ Berni vypsal zemský sněm v lednu 1443, na kterém díky mimořádně vysoké účasti východočeské šlechty získala Ptáčkova strana převahu. K tomuto sněmu *Starší letopisové čeští*, s. 131, z literatury TOMEK, V. V.: *Dějepis města Prahy IV*, s. 102.

¹² K boji o město Vodňany ŠMAHEL, F.: *Drobné prameny k válečné ekonomice: obležení Vodňan na jaře 1443*. Tábořský archiv 2, 1989, s. 9–36 a TÝŽ: *Dějiny Táboru do roku 1452 I.2*. České Budějovice 1990, s. 526–527.

¹³ K obeslání tábořů (města Tábor, Žatec, Písek a Klatovy) – *AC IV*, s. 440; *Prameny k synodám strany pražské a tábořské v letech 1441–1444*, s. 16, č. III.

putaci, ale žádali ve sporu s Rokycanovým duchovním směrem stejnou rozhodčí autoritu, jaká byla vtělena v proslulém Soudci chebském. Jenže smlouva z 25. června 1443, kterou Bedřich za Tábor podepisoval jako světský ručitel, dovolila vstup zemského sněmu jako rozhodčí autority v celém sporu, fakticky se tak Tábor vzdal jinak jen těžko napadnutelné právní ochrany, kterou mu poskytoval Zikmundův majestát a v němž podáno s jistým zjednodušením, se Táboru povolovala vlastní církevní organizace nad rámec kompaktát. Bedřich a všechna obec města Kolína nad Labem slíbili, že toho, kdo by se nechtěl podrobit výroku zemského sněmu odtrhnouti se a v tom jich nezastávat a jich prázdni býti.¹⁴ Pozornost si zaslouží i to, že Kolín nebyl uveden ve výčtu míst, odkud se mají na synodu dostavit kněží tábořského proudu, přestože se zde objevuje mj. i hrad Landšperk bratří Šárovců, tedy jakoby na Kolíně z pohledu Rokycanova proudu žádný „bludný“ kněz nebyl.

Bedřich se účastnil osudové červencové synody v chrámu svatého Jakuba v Kutné Hoře a souběžného sjezdu spojených východočeských landfrýdů, onoho posledního velkého hádání pražského a tábořského směru husitství. Nezasáhl však, i když si táboři stěžovali, že do průběhu synody zasahovali laikové, především Hynce Ptáček z Pirkštejna. V lednu 1444 pak Bedřich viděl hořký konec tábořské pře s Rokycanovým proudem, když zemský sněm pochválil učení Jana Rokycany jako správné a tábořské články odmítl jako bludné. Zatím sice šlo jen o porážku v právní rovině, ale ten faktický konec se od toho okamžiku stal jen a jen otázkou času.¹⁵

Táboru své loňské zaváhání alespoň trochu vynahradil dne 12. dubna 1444, kdy spolu s Mikulášem Trčkou z Lípy jako mocní ubrmani ve sporu mezi Oldřichem z Rožmberka, Václavem z Michalovic a Mstichem ze Sedlce na jedné a Tábořskými, Vodňanskými a Píseckými na straně druhé uložil oběma stranám křesťanský mír, propuštění zajatců, odsoudili oběšení čtyř zajatých vodňanských měšťanů a Václavu z Michalovic stanovili povinnost vyslat do Vodňan omluvné poselstvo za tento násilný akt.¹⁶

Sám tehdy ještě v landfrýdech nebo alespoň některých jeho příslušnících viděl možnou oporu proti Rožmberkovi a v roce 1444 ho nalézáme ve spolku s Janem Zajímáčem z Kunštátu proti jihočeskému magnátovi.¹⁷ Přišla však změna v čele spojených landfrýdů, která měla mít pro Bedřicha velké důsledky. Dne 27. srpna 1444 zemřel na Ratajích „východočeský král“ Hynce Ptáček z Pirkštejna. V září 1444 se Bedřich zúčastnil sjezdu landfrýdů v Kutné Hoře, kde byl tehdy čtyřiaadvacetiletý Jiří z Poděbrad (Bedřich ho důsledně nazýval Jiřík Boček) zvolen do čela této organizace.¹⁸

Smrtí pana Ptáčka Bedřich ztratil osobu, se kterou by se byl schopen dohodnout na jakémś takémś kompromisu, která na něj nenaléhala, již stačila neutralita kolínského pána. Nyní je

¹⁴ Text smlouvy z 25. června 1443 *Prameny k synodám strany pražské a tábořské v letech*, s. 38–41. Spolu s Bedřichem ji signovali i jeho bratr Šimon, Jan Sudlice z Běstviny, kolínský purkmistr Jan Sýkora a i konšelé a všechna obec města Klína nového nad Labem. Z literatury ŠMAHEL, F.: *Dějiny Tábora I.2*, s. 527.

¹⁵ O pražském sněmu a jednání zvláštního výboru pro věci víry viz Položení mistra Jana z Rokycan a mistrů jiných v rozdílu s kněžskými tábořskými, in: *Prameny k synodám strany pražské a tábořské*, s. 56–95. *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*, s. 99 uvádějí, že Rokycana v disputaci tábořské kněze: „*udatně porážel a dovedl všech artikulův jich býti bludné a proti Viere cirkve obecné*“.

¹⁶ SOA Třeboň, *Historica*, sg. 861. Edičně v *AČ III*, s. 528–529, č. 441.

¹⁷ Viz list Jana Zajímáče Janovi z Rýzberka a na Rabí z 24. 7. 1444. In: *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka II*, s. 359, č. 412. „*Rač věděti, žeť jsem se sježděl s knězem Bedřichem o ta zástie, kteréž máme s panem z Roznberga i s Sádlem, i na tomť jsme společně zuostali, žeť chceme na panu Menhartovi a na tobě přestati*“.

¹⁸ O Ptáčkově smrti viz list Přibíka z Klenové Rožmberkovi z 10. září 1444. In: *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka II*, s. 370, č. 429 a *AČ III*, s. 241. Z literatury k okolnostem Ptáčkovy smrti URBÁNEK, R.: *Husitský král*. Praha 1926, s. 58; MACEK, J.: *Jiří z Poděbrad*. Praha 1967, s. 44. O Bedřichově účasti na sjezdu v Kutné Hoře *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*, s. 101.

jediným hejtmanem Kouřimského landfrýdu Jan Čabelický ze Soutic a nový vůdce spojených landfrýdů Jiří, který se rozhodl pokročit dále než pan Ptáček, vnímá Bedřicha jako potencionální problém, který je třeba vyřešit dříve, než se stane problémem skutečným. Bedřich si tuto hrozbu poměrně dlouho neuvědomoval. V roce 1445 se účastnil nového sjezdu spojených landfrýdů, kde bylo hodnoceno chování příslušníků spolku nejen za dobu trvání krajských organizací, ale za posledních 20 let, měla to být jakási vnitřní očista celé organizace, Bedřich později mnohokrát zdůrazňoval, že tehdy proti němu nikdo žádnou výtku nevznnesl. Sám se považoval za muže dodržujícího pravidla a své závazky.¹⁹

Pakliže se po sjezdu cítil Bedřich pevně v sedle, zdálo se mu, že je v landfrýdech respektován a zajistil bezpečí svému kolínskému panství, pak ho léto 1446 vyvedlo z omylu a o klid měl přijít na celá dlouhá léta. V tomto roce přišel zásah proti bývalému táboorskému hejtmanu Ondřeji Keřskému z Řimovic, Tento muž, který po útěku od Lipan našel útočiště právě na Kolíně, podnikal ze svých tvrzí Paběnice a Červené Janovice loupeživé nájezdy na statky sousedů, především Mikuláše Trčky z Lípy, některé výpady se dotkly i Bedřichových vsí. Trčka i Bedřich se rozhodli podniknout trestné tažení, které dostalo podporu Čáslavského landfrýdu („*kněz Bedřich vzal sobě ku pomoci Hertvika i jiné z toho kraje a lanfridu*“), byla svolána krajská hotovost, ale landfrýdní vojsko u tvrze v Paběnicích narazilo na nečekaně silný odpor. Na Kolín prý odváželi tři vozy plné mrtvých a raněných. Rozhněvaný Bedřich tehdy žádal Tábor o zapůjčení většího počtu střelných zbraní, včetně proslulého obřího děla Chmelík, ale město se v názoru na to, zda mu vyhovět, rozdělilo. Pro řadu lidí bylo jen těžko myslitelné pomáhat proti bývalému druhovi, proto nakonec Bedřichovi nevyhověl a kolínský pán to táborům trpce vyčítal ještě v roce 1448.²⁰

V ležení před Paběnicemi se Bedřich dostal do velmi ostré hádky s Benešem z Mokrovous (majetkový spor, zřejmě šlo o ves Chlístovice). Otevřený konflikt tehdy ještě zažehnilo prostřednictvím hejtmana čáslavského landfrýdu Jana Hertvíka z Rušínova, ale Bedřich byl poprvé veřejně obviněn, že nerespektuje landfrýdní pořádky. Oživil se sice i jeho spor s Janem Sádlem ze Smilkova a drobnou okolní šlechtou, ale to stále ještě nenutilo Bedřicha k tomu, aby zásadně změnil orientaci a postoj vůči spojeným landfrýdům a jejich ambicióznímu vůdci. Přesto se jeho pozice v rámci landfrýdní organizace zhoršovalo, začal platit za potíživistu, a dostával se do stále větší izolace. Jak napsal Amedeo Molnár – cítí se na Kolíně ohrožen a sám ohrožuje druhé.²¹

O klid definitivně přišel, když se doslechl, že i Jan Malovec z Pacova a Martin Kučka, kteří v poselstvech do ciziny zastupovali spojené východočeské landfrýdy (byli zvoleni na zemském sněmu v listopadu 1446), zvláště při cestě k papeži do Říma v roce 1447, po které následovala proslulá mise kardinála Juana Carvajala, prý Bedřicha při jednání s církevními špičkami pomlouvali a špinili jeho jméno i po návratu do Čech. Prý museli ze strany představitelů kurie slyšet narážky ve smyslu – jak pokus o smír s kurií můžete myslet vážně, když ve svém středu a na významném městě trpíte takového bezcharakterního člověka, navíc ženatého kněze. Bedřich zde tedy vystupuje jako osoba, která kazí dobrou pověst spojených landfrýdů, narušuje jejich jednotu, navíc tak činí ve strategicky položeném městě.²²

¹⁹ Staré letopisy české z křížovnického rukopisu, s. 177–178. Sněmovní zápis v AČ I, s. 291–292.

²⁰ Viz Rožmberkův list Kašparu Šlikovi. In: *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka III*, s. 116, č. 163, kde je zmínka o mrtvých a raněných odvážených na Kolín a Bedřichově žádosti o zapůjčení děl z města Tábor. Z literatury k tomu URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský II*, s. 89, pozn. 2 a zvláště ŠMAHEL, F.: *Dějiny Tábora I*, 2, s. 531.

²¹ MOLNÁR, A.: *Na rozhraní věků*, s. 91.

²² AČ II, s. 236. Poslové ve zprávě o své misi do v Říme doslova uvedli: „O Bedřichovi jest k nám poslóm mnoho zlého mluveno v Římě i na cestě, ježto je k veliké hanbě tomu všemu království též.“

Pro zájmy Jiřího z Poděbrad a jeho klíčových spojenců bylo stále důležitější, aby Bedřichova kolínská enkláva zmizela. Vedla k tomu dlouhá cesta, ale Jiří uměl být trpělivý, jak ostatně dokázal i u vzbouřeného a jemu do zástavy daného královského věnného města Jaroměř.²³

V Bedřichově sporu s Benešem z Mokrovous i drobnou šlechtou v okolí Kolína bylo uzavřeno nové příměří (Bedřich však muset čelit výzvam Jana Hertvíka z Rušinova, že celou věc zbytečně komplikuje a protahuje). V době, kdy měl trvat klid zbraní, ale došlo ke klíčové události, v jejímž důsledku se Bedřich po roce změnil v otevřeného protivníka Jiřího z Poděbrad a jeho hlavních spojenců, a touto událostí se stal pokus o přepad kolínského hradu, tedy nikoli města, ale přímo Bedřichova sídla Lapis refugii.

Skutečně spolehlivých informací je k dispozici pramálo, ani přesnější datace není známa, lze jen odhadovat, že šlo o přelom let 1447 a 1448. V podstatě musíme vycházet z nepochybně tendenčního vyličení samého Bedřicha – z jeho listu zjišťujeme, že šlo o zákeřný útok, který ho měl připravit o majetek i život. Lze jen odhadovat, že klíčovým faktorem měl být moment překvapení a pomoc zevnitř, sám Bedřich mluví o zrádci, který byl ochoten útočníkům pomoci za finanční profit. Útoku tedy nepředcházela žádná opovědná list. Akce se účastnili nebo do ní byli zapleteni vladyka Jan Malovec z Pacova, lidé Beneše z Mokrovous, Martin Kučka a staroměstský měšťan Přeč z Budkovic, stojící ve službách Jiřího z Poděbrad. Útok byl odražen zřejmě bez větších obtíží a o ztrátách na životech či větších materiálních škodách nejsme informováni. Domnělý nebo skutečný zrádce byl zajat a vyslýchán na Kolíně, na mučidlech se přiznal a označil údajné osnovatele útoku. Bedřich ho pak poslal k hejtmanu Čáslavského landfrýdu jak klíčového svědka, dotyčný muž své přiznání zopakoval na hradě Oheb a záhy byl popraven.²⁴

Následovala Bedřichova vpravdě hejtmanská odvěta, msta, komplikovaná tím, že Bedřich nepřátelství nevyhlásil klasickou cestou opovědního listu, ale pouze vzkázal po několika lidech, kteří se prý chystali do Kutné Hory. Pokud bychom věřili výčtu Beneše z Mokrovous, o co jej Bedřich připravil, tak by se Kolín a blízké vesnice jen hemžily živou kořistí – měl se zmocnit na 350 koní, stovek krav, prý na 2000 ovcí, v Chlístovicích jeho vojíci vypálili několik usedlostí, šlo tedy o výpad na území čáslavského landfrýdu.²⁵

Bedřich se současně obrátil na hejtmana svého, tedy kouřimského landfrýdu, Jana Čabelického ze Soutic a Mikuláše Trčku z Lípy a nakonec i samotného Jiřího z Poděbrad, aby zajistili stíhání provinilců. Odpověď Kouřimského hejtmana zapůsobila jako ledová sprcha. Jan Čabelický zapochyboval o tom, že mu Bedřich sdělil vše v opravdu objektivní podobě a Jiří v reakci na stížnost (vzhledem k tomu, že mezi označenými původci útoku byl i jeho úředník Přeč) označil Bedřicha za člověka požívajícího zlé pověsti nejen v Čechách, ale i v cizině.²⁶ Šokovaný Bedřich nejprve vyčítá Janu Čabelickému, že věc pořádně nevyšetřil, ale postupem času pak v něm a Jiříkovi vidí ochránce útočníků a záhy pak přímo ty, kdo k akci dali z pozadí příkaz!

Ještě větší ohlas, než Bedřichovy spory s Benešem z Mokrovous a drobnou okolní šlechtou, měl v landfrýdech jeho konflikt s Kutnou Horou či alespoň s některými jejími čelnými představiteli. Problematické vztahy s tímto městem se táhly už od roku 1443, předmětem sporu byly statky sedlečského kláštera vypáleného v roce 1421. Bedřich svůj nárok opíral o listinu císaře Zikmunda, kterou získal od hejtmana Petra Poláka. Rozsudčí výpověď vladyků Bolka z Druhotína

²³ K případu Jaroměře viz list zdejší obce z 5. 10. 1448. In: *AC XV*, s. 203–206.

²⁴ O tom viz rekapitulace Bedřichova sporu se stranou Jiřího z Poděbrad *AC III*, s. 543, č. 539.

²⁵ K Bedřichově odvetě a vyčíslení škod SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sg. 1056, z literatury MOLNÁR, A.: *Na rozhraní věků*, s. 93.

²⁶ Viz *AC III*, s. 543, č. 539.

a Augustýna z Týnce, zlistiněná dokonce na Ptáčkových Ratajích, byla pro něj příznivá, Kutnohorští měli respektovat Bedřichovo právo a nebránit mu ve správě těchto statků.²⁷ Stříbrné město však i nadále spatřovalo v Bedřichovi velmi nežádoucího souseda.

Velký ohlas vzbudil případ kutnohorského horního hofmistra Martina Kučky, který byl Bedřichovými lidmi unesen přímo ze svého domu, vláčen po lesích, oloupen a ještě za něj vymáháno výkupné. Ovšem takovýto zásah vzbudil velké pobouření. „Zrádce Kuče“ jak mu Bedřich říkal, byl nakonec raději bez výkupného předán do Kutné Hory, Bedřichovi úředníci ho sice obvinili před Jiřím z Poděbrad z podílu na útoku proti svému pánu, Jiří je ale odbyl, že má nyní více činit o jiné, důležitější věci a mluvil pravdu. V Kutné Hoře tehdy probíhal sjezd spojených landfrýdů a celý čtyřspolek se měnil v Poděbradskou jednotu, v níž Jiřímu připadly takřka diktátorské pravomoci.²⁸ Bedřichova kauza měl být projednána až na novém zemském sněmu v Praze, přišla však noc z 2. na 3. září a v ní jedna z nejskvělejších vojenských akcí v našich dějinách. Hlavní město padlo do rukou pana Jiřího a Poděbradské jednoty.

Jiří se ještě pokusil problém s Bedřichem ze Strážnice vyřešit po dobrém, nabídl výměnou za kolínské panství moravské Boskovice, které zdědil po popraveném strýci Heraltovi, Bedřich, ke své škodě, odmítl a Poděbradův návrh ho jen utvrdil v přesvědčení, že se jej chtějí zbavit. Když mohla padnout Praha, nebylo jisté žádné město v Čechách.

Odhodlal se k pověstnému překročení Rubikonu, a tím se stala smlouva s Oldřichem, synem zajatého nejvyššího purkrabího Menharta z Hradce. Do Kolína Oldřich vyslal karlštejnského purkrabího Děpolda z Riesenberka a již 28. října 1448, tedy čtvrt roku před ustavením Strakonické jednoty, byla uzavřena dohoda, v níž se Oldřich zavázal podporovat jej až do příštího krále, a pokud by Bedřich o Kolín přišel, zase mu k němu dopomoci. V listopadu na Kolín dorazilo 450 Oldřichových jezdců.²⁹

Bedřich byl ovšem natolik zkušený politik, že nikdy neudělal krok, kterým by se oficiálně vzdal členství v hejtmanské radě nebo opověděl nepřátelství kouřimskému landfrýdu, natož pak celému čtyřspolku - byla by to hloupost, která by jen pomohla jeho protivníkům. Sám jako důvod uzavření smlouvy s Oldřichem z Hradce uváděl chování svého landfrýdního – tj. kouřimského hejtmána Jana Čabelického ze Soutic.

Vojenské síly byli Bedřich s Oldřichem schopni shromáždit poměrně značné, Bedřich se dokonce snažil získat další vojáky i na Táboře, kam osobně zajel, ovšem problémem se ovšem pro oba spojence staly finance. Na Kolíně byl po celý rok dokonce chován zemský relikviářový kříž, který Bedřichovi předal Oldřich z Hradce v naději, že kolínský pán na tuto zástavu sežene peníze (cenný byl nejen množstvím zlata, drahokamů a vzácných kamejí, ale uchovával údajně dva trny z Kristovy koruny, třísky z jeho kříže, houbu, na které mu byl podán ocet a dokonce i kousek provazu, kterým měl být spoután při bičování). Bedřich se opravdu usilovně snažil získat za tento skvost tolik potřebné hotové peníze, zkoušel prostřednictvím Jana Koldy kříž nabízet v Polsku, dokonce oslovil, on, bývalý tábořský hejtmán, s nímž byla spojována řada násilných aktů proti moravským katolíkům, olomouckého biskupa Jana XIII. Háze, ale neuspěl. Oldřich z Hradce se po čase svého jednání zalekl a písemně vyzval Bedřicha, aby relikviářový kříž prozatím nikomu nedával a hlavně se nikde nešířil o tom, že mu byl Oldřichem svěřen. Nakonec vše skončilo paradoxem, protože jediný, kdo měl dostatečné prostředky na to, aby mu

²⁷ SOKA Kutná Hora, fond: *Archív města Kutná Hora*, sg. XXXIII, edičně *Soupis česky psaných listin a listů*, s. 263, č. 1065.

²⁸ Stručná sumarizace sporu v *AČ III*, s. 543, č. 359.

²⁹ K této smlouvě *AČ IV*, s. 14, URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský II*, s. 337. V listu z 22. 11. 1448 píše Oldřich z Hradce Rožmberkovi „*mát' na Kolíně více než půl páta sta koní. Listář a listinář III*, s. 372, č. 524.

Bedřich kříž mohl předat, byl v roce 1450 pan Jiří z Poděbrad, či chceme-li Bedřichovými slovy Jiřík Boček Poděbradský.³⁰

Víme, že ho poté, co se hejtman kouřimského landfrýdu dozvěděl o uzavření smlouvy s Oldřichem z Hradce, písemně oslovil a žádal ho, aby se dostavil na jednání. Bedřich však odmítl v obavách, že jde o léčku a byl by v lepším případě zajat. Začala lokální válka.

Nejlépe poslouží vyjádření hejtmana kouřimského landfrýdu na Bedřichovu adresu: „...Pány, města i zemany krajov našich landfrýdních i jich služebníky a poddané světské i duchovnie, nás i chudinů naši i kraje naše braním, pálením, ve dne v noci výboji, lidí jímáním a bitím, ježto druhé by za mord mohlo počteno býti, holduov braním, bez milosti šacováním i jinými záhubami a rozličným hubením hubil jest a škodu činil znamenitě, jakož jest vědomá věc...“³¹

Vojenská kampaň byla ovšem záhy přerušena, už 19. prosince Bedřich na Kolíně uzavřel s vyslancem Jiřího z Poděbrad krátké příměří, podmínkou z Jiřího strany bylo, že ke klidu zbraní přiměje i Oldřicha z Hradce.³² Bedřich čas využil k hledání dalších spojenců. Proti Jiřímu z Poděbrad se mu již hodili i bývalí nepřátelé z 20. a 30. let. Zúčastnil se pohřbu Menharta z Hradce a dne 8. února 1449 se připojil k zápisu Strakonické jednoty.³³ Ospravedlnění před sebou samým a snad také před tábory spatřoval ve skutečnosti, že i tento spolek se přihlásil k dodržování kompaktát.

V březnu Bedřich spolu s Oldřichem z Hradce žádali Rožmberka o pomoc pro Jana Koldu, v listu varovali, že pokud se Kolda nedočká pomoci, začnou od Strakonické jednoty odpadávat další spojenci.³⁴ Bedřich se osobně s Oldřichem z Rožmberka a dalšími představiteli Strakonické jednoty sešel, ale nepomohlo to nejen Koldovi, ale ani jeho samému.

Paradoxně v době největších úspěchů kolínské posádky Bedřich na Kolíně nebyl a těmto akcím nevelel. Největším vojenským úspěchem se stal výpad kolínského vojska pod vedením jeho bratra Šimona na konci března. Kolínské oddíly napadly vracející se vojsko Poděbradových spojenců Jana Parduse, bitva střední velikosti stála poražené kolem 200 padlých a na 150 zajatců. Přesto Bedřich trpce pocítil, že ekonomicky delší konflikt není schopen unést. Finanční ani vojenské pomoci se od Strakonických nedočkal, naopak u nich proti němu vzniklo podezření, slyšíme z listů, že prý Bedřich a Kolda tadinkují (tajně vyjednávají) s Jiřím z Poděbrad.³⁵

Bedřich také v této válce nebyl beze ztrát, slyšíme o útoku na jeho Starý Kolín, Novou ves, i Křečhoř, o škodách na kolínském předměstí i ničivém útoku na Štítary jeho bratra Šimona, kde ozbrojenci dokonce protrhli hráz rybníka. Sám si stěžoval, že poděbradští vojáci berou jeho lidem obilí a vypalují chalupy.³⁶ Ještě rád se připojoval k příměří, které Stranická jednota uzavřela na dobu jednoho roku.

Pokračoval aspoň v ideologickém či politickém boji, v dubnu 1449 Bedřich napsal proslulý list do Tábora, v němž hořce odsoudil pokus o dohodu mezi tábořským duchovenstvem a Janem Rokycanou.³⁷ Strakonická jednota přednesla Bedřichovy stížnosti na nevyšetřený pokus o útok na Kolín

³⁰ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sg. 1056/34; URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský II*, s. 331. Popis relikviařového kříže SCHULZ, V.: *Popis velikého kříže zemského z roku 1480*, *Věstník společnosti N.* 1897, XIV, s. 7–9.

³¹ DOLENSKÝ, J. V.: Jan Čabelický ze Soutic. In: *Roční zpráva c. k. střední školy v Kutné Hoře 1888*, s. 14.

³² Viz jeho list Oldřichovi z Rožmberka – SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sg. 1056/9, inv.č. 1401. Edičně *AČ IV*, s. 18, č. 30.

³³ Ustavující listina strakonické jednoty SOA Třeboň, *Historica*, sg. 1465. Viz *AČ II*, s. 244, č. 23.

³⁴ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, inv.č.1056/21, sg. 1414.

³⁵ List Jindřicha z Kolovrat Rožmberkovi, *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka IV*, s. 39, č. 44.

³⁶ Oldřich z Hradce píše, že Bedřichovi vše kolem Kolína pálí. *Tamtéž*, s. 24; MOLNÁR, A.: *Na rozhraní věků*, s. 102.

a všechny způsobené škody na jednání s delegací Poděbradské jednoty na sjezdu v Jihlavě, přesto si Bedřich začal uvědomovat, že dohoda s Oldřichem z Hradce, ani s Rožmberkem pro něj není dostatečnou zárukou, navíc i v době příměří musel na Kolíně žít a platit Oldřichovy jezdcy.

V osudovém roce 1450, kdy dochází k otevřené válce Strakonické a Poděbradské jednoty, Bedřich seděl na svém Kolíně a zachovával klid zbraní, přestože v odpovědném listu Oldřichovi z Rožmberka na něj přímo narážel Jiří z Poděbrad – „také Bedřicha a Koldu proti nám bouřil“.³⁸ Rychlá porážka Strakonické jednoty u Rokycan a Vildštejnská smlouva u něj vzbudily obavy, zda teď se na něj a na Koldu nevrhne vojsko Poděbradské jednoty. Od Soběslava z Miletínka věděl, že na schůzce v Hradci Králové se projednávalo, aby nejen Kolda, ale ani Bedřich do mírové smlouvy pojeti nebyli.³⁹

Nakonec však Jednota poděbradská zvolila řešení smírlivější, v mnohém podobné tomu, jak landfrýdy v roce 1441 vyřešily problém s Janem Koldou ze Žampachu. Kolín Bedřichovi zůstal, alespoň prozatím. Bedřich poté již jen mlčky sleduje další Poděbradův vzestup a v roce 1452 se nepostaví se proti novému zemskému správci a nepodpoří Tábor ani bývalé spojence ze Strakonické jednoty.

Naději hledá mimo dosah Poděbradovy moci a snaží se napodobit to, co předvedl v letech 1435–1436 – přímo oslovit panovníka před jeho vstupem na českou půdu. V roce 1453 se obrátil na Ladislava Pohrobka a nechal si ve Vídni potvrdit zástavu Kolína a připsat k ní ještě 3000 uherkých zlatých jako cenu hradu Lapis refugii, který tu vybudoval. Právě tuto právní pojistku ale proti němu dovedli jeho protivníci otočit. Na přelomu let 1453–1454 zasedaly komise, které měly po zmatcích polipanského bezvládí vnést pořádek do evidence majetkové držby. Když před komisi Bedřich předstoupil, zjistil ke svému zděšení, že jí předsedá někdejší kouřimský hejtman Jan Čabelický ze Soutic. Obavy byly oprávněné, komise vyjádřila pochybnosti o dataci listiny, kterou předložil. Spor byl sice odložen, fakticky po celou dobu Pohrobkovy vlády, ale po jeho smrti se stal vhodnou záminkou k novému a tentokrát úspěšnému úderu.⁴⁰

Po svém nástupu na trůn král Jiří této staré záležitosti využil a tísněný Bedřich musel Kolín vydat. Náhradou mu, doslova jen na dožití, poskytl král hrad Potštejn s okolními vesnicemi a usedlostmi, což se ani zdaleka nevyrovnalo o deset dříve nabízenému panství Boskovice. Již 22. října 1459 zde Bedřich zemřel a Potštejn se vrátil do rukou Jiřího z Poděbrad.⁴¹

doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.
Historický ústav FF UHK
náměstí Svobody 331
Hradec Králové 500 02
Česká republika
e-mail: martin.sandera@uhk.cz

³⁷ TOMEK, V. V.: *Dějepis města Prahy IV.* s. 181–184. K témuž URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský II*, s. 307.

³⁸ Text opovčdného listu *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka IV*, s. 222–223, č. 318.

³⁹ Vildštejnská smlouva – SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sg. 1884.

⁴⁰ VÁVRA, J.: *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, s. 83.

⁴¹ *Starší letopisové čeští*, s. 155; SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1993, s. 15.